

חגית אולנובסקי

מומחית לניהול אתגרי בריאות
וסביבה - הפורום הישראלי לתזונה
בת קיימא (ע"ר)

מושב אמירים - ניסיון ארוך שנים לצורת חיים הדוגלת בחקלאות אורגנית ובתזונה צמחונית-טבעונית אורגנית | צילום: אלי ברודי

[תוכן זה הוא חלק מרב-שיח. לחצו כאן לדיון המלא](#)

האם החקלאות האורגנית בישראל היא חקלאות בת-קיימא?

3 במאי, 2015

גיליון אביב 2015 / כרך 6(1)

תחום התזונה בת-הקיימא מורכב וסבוך, וראוי להתמודד עימו במתודולוגיה של ניהול סיכונים. באמצעות מתודולוגיה זו ניתן לקבל החלטות מושכלות המתבססות על הליכי בחירה נבונים ולא מקריים. אנסה לתאר כאן את הבחירה שמדינת ישראל צריכה לעשות כדי שנהנה מחקלאות בת-קיימא מיטבית, שתיתן ביטחון תזונתי יחד עם בריאות לתושבים ולסביבה וקיימות לאורך הדורות. החלופות שאני בוחנת הן החקלאות האורגנית והחקלאות הקונבנציונלית בישראל. האחרונה מאופיינת בשימוש רב בטכנולוגיות, בפיתוחים מתקדמים, בסמיכות רבה לבתי התושבים, בקונפליקטים עם שמירת הטבע ועוד.

מבחינה בריאותית, חשוב להבהיר כי "טבעי" אינו שווה ל"בריא". די להזכיר חומרים טבעיים שרעילים גם בכמויות או בריכוזים מזעריים: ארס נחשים, פטריות מסוגים שונים (ובכלל צמחים רעילים), חיידקים המייצרים רעלנים ועוד. בהקשר זה, סקירה של חומרי הדברה הטבעיים המאשרים לשימוש בחקלאות האורגנית^[1] מעלה סימני שאלה רבים: חלק מהחומרים דומים מאוד לחומרי הדברה הנמצאים בשימוש בחקלאות הקונבנציונלית – אולם החומר הטבעי מתפרק לאט יותר, ועל כן עלול לגרום לנזק בריאותי משמעותי יותר; חלק מהחומרים כוללים מתכות (כמו נחושת) המצטברות ברקמות הצמח, ועלולות לגרום נזקים בריאותיים משמעותיים כאשר הירק או הפרי נאכלים לאורך תקופת זמן משמעותית.

החקלאות האורגנית נהגתה, נכתבה ונחתמה לפני כ-75 שנה^[2], ומאז כמעט שלא עודכנה. כיום ברור לאנשי המקצוע שבכל הקשור לחומרי הדברה האורגניים, אנחנו שוגים בשני תחומים. ראשית, אנחנו לא יודעים מהן ההשפעות הבריאותיות של חלק מחומרי הדברה האורגניים. פשוט לא מתבצע מחקר איכותי בנושא, בניגוד למחקרים רבים המוכיחים את הנזק הבריאותי מחומרי הדברה הסינתטיים הנמצאים בשימוש בחקלאות הקונבנציונלית. ושנית, אנחנו "מחפשים מתחת לפנס". תוצרת חקלאית אורגנית נבדקת לשאריות של חומרי הדברה סינתטיים, אבל לא נבדקת לשאריות של חומרי הדברה אורגניים! בהקשר הבריאותי, מדינת ישראל חייבת לעודד מחקרים שיבחנו את ההשלכות הבריאותיות של כל סוגי חומרי הדברה, לבדוק היטב

את שאריות כל חומרי ההדברה החשודים כמשפיעים לרעה על הבריות בכל סוגי התוצרת, ולבצע את הבדיקות הללו בכל השווקים – לא רק ברשתות השיווק הגדולות. רק כך נוכל לדעת שהירקות והפרות שאנו אוכלים נקיים משאריות חומרי הדברה מסוכנים.

מבחינה סביבתית, יש קונצנזוס כמעט מוחלט באשר להשפעות החיוביות של חקלאות אורגנית על הסביבה. מאות מאמרים מתארים זאת, אבל קריאה מוקפדת של החומר המדעי יחד עם הבנה של המציאות הישראלית מעלה סימני שאלה רבים. מטא-אנליזה של מחקרים שבדקו היקפים של תוצרת אורגנית לעומת קונבנציונלית^[3] מעלה אפשרות שבחלק מהגידולים, כמות התוצרת האורגנית יכולה להשתוות לכמות התוצרת מחקלאות קונבנציונלית. אף על פי כן, בשטחי חקלאות שלחין (השכיחה בישראל), התוצרת האורגנית מיחדת שטח יורדת ל-70%-60 מכמות התוצרת הקונבנציונלית. המשמעות היא שעבור גידול אותה כמות של תוצרת חקלאית נצטרך להקדיש עוד שטחים רבים לחקלאות, והדבר יביא לפגיעה אנושה בטבע, כמו גם לעלייה נוספת ביוקר המחיה. החקלאות האורגנית מצריכה כוח אדם רב – במצב הנוכחי, כאשר מרבית הפועלים בחקלאות אינם ישראלים, האומנם נרצה להביא לישראל עוד עשרות אלפי פועלים זרים כדי לקיים חקלאות שאינה ממוכנת? או שנגייס לעבודת החקלאות פועלים ישראלים ונשלם להם שכר הוגן – דבר שיעלה עוד יותר את מחיר התוצרת החקלאית? כיום רוב החקלאות האורגנית בישראל מיועדת ליצוא לאירופה, לטובת פרנסתן המבורכת של כמה עשרות משפחות ישראליות, אך לנוכח המחירים העקיפים שגובה החקלאות האורגנית יש לשאול: האם זהו האינטרס של מדינת ישראל? החקלאות האורגנית מסרבת להכיר בטכנולוגיות חקלאיות שהתפתחו במרוצת השנים ושיש בהן פוטנציאל רב לשיפור מצב הסביבה. לדוגמה, הידרופוניקה – גידול צמחים על מצע מרחף של מים, ללא אדמה – מאפשרת לשלוט היטב בכמויות חומרי ההדברה והדשן, ולא לזהם את הסביבה כלל בשאריות של חומרים אלה. אולם בחקלאות האורגנית חל איסור מוחלט על גידול מנותק מהאדמה.

לסיכום, החקלאות האורגנית מהווה לטעמי "סמן ימני" חיוני, הגורם לנו לבחון את תפיסותינו לגבי הנכון והראוי בחקלאות מבחינה סביבתית ומבחינה בריאותית. הפתרון המומלץ לדעתי עבור מדינת ישראל הוא:

- בחינה מדוקדקת של כל הפרקטיקות הנהוגות בחקלאות האורגנית, ובכלל זה חומרי הדשן וההדברה, שיטות עיבוד הקרקע, ניהול הגידולים במחזוריים עונתיים ושנתיים וכו'.
- אימוץ של הפרקטיקות שנמצאו מועילות לבריאות האדם ולסביבה בישראל (ויודגש: אימוץ רק של הפרקטיקות הללו, לא של החקלאות האורגנית כתורה בפני עצמה).
- בחינה של הערכים ומתודולוגיות החשיבה של החקלאות האורגנית, במטרה לפתח על בסיסם פרקטיקות חקלאות חדשות שיהיו בנות-קיימא בכל המובנים, ונכונות עבור התנאים הייחודיים של החקלאות במדינת ישראל.

מקורות

1. ליכטניר ל. 2008. תכשירים לחקלאות אורגנית המורשים לשימוש בישראל. משרד החקלאות ופיתוח הכפר – השירותים להגנת הצומח ולביקורת.

2. Northbourne L. 1940. Look to the land. London: J. M. Dent.

3. Seufert V, Ramankutty N, and Foley JA. 2012. Comparing the yields of organic and conventional agriculture. *Nature* **485**: 229-232.